

doi: 10.5281/zenodo.3492157

РОЗВИТОК ІНШОМОВНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ У РІЗНИХ УМОВАХ МОВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Development of Foreign Language of Children in Different Conditions of the Language Environment

Olena Chernyakova

Ph.D. in Pedagogical sciences, Associate professor
Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University
kafedra_phdpu@ukr.net
orcid.org/0000-0001-5530-881X

Absrtact

The article shows the development of children's language in different language environments. When a child encounters linguistic reality, the qualities of speech ability begin to function as a complex multifaceted mechanism. Its functioning determines the spontaneous, unconscious perception of language signs and their meaning, ie at the level of correlation, and on the other hand – mastering speech as a means of forming and formulating thoughts. However, mastery of the language in the native language is conditioned by activity for each age stage (for example, in preschool age – playing activities, in primary school – educational), as well as general mental development, in which the growth of cognitive interests and needs of the child in communication is important. Thus, language acquisition is conditioned by both biological and social factors.

Key words: *language, speech, preschoolers, bilingualism.*

Вступ **Introduction**

При оволодінні двома мовними системами, незалежно від того, яким засобом вивчається друга мова (осмислено, інтуїтивно, або змішаним засобом), мовні явища вступають у взаємозв'язок і цей взаємозв'язок виражається як у структурі двох мовних систем, якими оволодіває дитина, так і у її мовленнєвій діяльності. Розривається ланцюг явищ, що взаємо впливають: система рідної мови – мовлення на рідній мові; система другої мови – мовлення на іноземній мові. Діяльність мовних механізмів стає більш складною.

Про тотожність і розбіжність психологічного характеру в оволодінні рідною та другою мовами багато писав Л.С. Виготський, стверджуючи, що розвиток рідної мови проходить “знизу вгору”, а другої “зверху вниз”. У першому випадку спочатку проявляються елементарні якості мови і лише потім розвиваються його

складні форми, пов'язані із закріпленням у свідомості дитини фонетичної структури й граматичних форм мови. У другому випадку спочатку формуються більш складні якості мови, пов'язані із розумінням, і тільки потім - елементарні, пов'язані із вільним, спонтанним використанням чужої мови.

Але оволодіння рідною мовою не є процесом простого накопичення мовно-мовленнєвих умінь і навичок. Найголовніше в ньому те, що закріплюються функціональні системи, які обумовлюють розвиток мовлення: виникає зв'язок артикуляційних й акустичних сторін, формується система продукування звуків і т.п. Мовний механізм, який сформувався на основі рідної мови при оволодінні іноземною мовою заново не формується, але функціонує на іншому від рідної мови рівні. В залежності від конкретних особливостей іноземної мови як знакової системи, по-різному проходить коригування всього цього механізму. Ось чому висловлювання Л.С. Виготського про “протилежність спрямованостей” при оволодінні рідною й іноземною мовами слід розуміти тільки в загальному рівні. Але в умовах ранньої двомовності дві мовні системи засвоюються паралельно.

Методи та методики дослідження ***Methods and Techniques of the Research***

Психологи, дослідники ставили за мету виявити особливості розвитку двомовності та її впливу на психічний розвиток дитини. Так, описується формування раннього спеціально організованого білінгвізму за методом “одна особа – одна мова” (батько говорить з дитиною на французькій мові, а мати – тільки на німецькій мові). Це означає, що дитина осмислила свою двомовність тільки до кінця третього року життя, що двома мовами вона оволоділа в рівній мірі однаково, що її розумовий розвиток не відрізняється від розвитку одномовних дітей її віку. Також є твердження, що у дошкільному віці двомовність може спричинити шкоду. Так, хлопчик, який розмовляє на німецькій і на голландській мовах, почав заїкатися. І тільки тоді, коли батьки виключили голландську мову із використання, заїкання припинилось.

Відомий грузинський психолог Н.В. Імедадзе в своїх дослідженнях сформулювала закономірності формування ранньої двомовності. Двомовність однієї дитини формувалась організовано за принципом «одна особа – одна

мова»; мама, тато і дідусь постійно говорили з дитиною на грузинській мові, бабуся і няня – на російській. Н.В. Імедадзе виділила такі стадії мовленнєвого розвитку цієї дитини:

1) стадія змішаного говоріння па двох мовах, яка продовжувалася до 1 року 8 місяців.

Перші слова дитини були частково російського, частково грузинського походження. Спочатку слова різних мов співпадали по змісту. Тільки пізніше, починаючи з 1 року 6 місяців дитина осмислила перші пари еквівалентних слів, почавши використовувати ці слова, як синоніми. Пізніше дитина почала звертатись до дорослих тільки на тій мові, на якій вони до неї зверталися.

2) стадія формування окремих мовних систем.

Виділення різних мовних систем, на думку Н. Імедадзе, проходить під впливом наступних факторів: ціленаправлений характер мовленнєвої діяльності; зовнішні умови оточення дитини; ті чи інші ознаки мовної діяльності, що складаються як результат процесу розвитку конкретної дитини.

Граматичні категорії обох мов дитина-білінгв почала осмислювати в кінці першого року життя. Автор порівнювала системи засвоєння двох мов з врахуванням віку, послідовності засвоєння граматичних форм кожної мови двомовною дитиною і одномовними дітьми. Це показало, що засвоєння граматичних форм двох мов у двомовних дітей та аналогічних форм однієї мови у одномовних розвивається ідентично.

Якщо в 2,5 роки у мовній діяльності дитини виокремилися дві незалежні мовні системи й при спілкуванні з дорослими мовна діяльність відповідно співставляється (“говорить по-російськи”, “говорить по-грузинськи”), то вже в кінці третього року життя вона починає використовувати двомовність як вираження двох різних мовних систем, тобто без ускладнення дитина починає вільно розмовляти на рідній або другій мові в залежності від ситуації спілкування. Утім, раннє, стихійне й змішане оволодіння обома мовами ускладнюється тим, що при спілкуванні системи обох мов не ізольовані, а існують поруч й це створює водночас кращі умови для виникнення явища інтерференції.

В. Артемов вивчав особливості формування дошкільної стихійної двомовності й прийшов до висновку, що у дітей із змішаних сімей, де не дотримувались принципу “одне лице – одна мова” їх мовлення грішить багатьма помилками у звуковикові. Крім того, мови, які є структурними

компонентами двомовності, зазвичай не використовуються дитиною в однаковій мірі, частіше за все вона користується мовою матері. У шестирічному віці спостерігається тенденція зникнення змішаного мовлення, але водночас у окремих дітей ще зустрічаються випадки переносу із однієї мови в іншу принципів граматичної будови слів, неправильно (під впливом інтерференції) змінюють частини мови, використовують у мовленні на одній мові слова з іншої мови.

Результати **Results**

Дослідники, які аналізували структуру механізмів мовленнєвої діяльності, закономірності її функціонування й умови прояву, намагалися методом моделювання проникнути у таємницю творчої діяльності психофізіологічної організації мозку. Виходячи з ретельного аналізу їх праць можливо визначити такі компоненти побудови висловлювань: вебрально-граматичне оформлення про себе, та його реалізація вголос, зворотній контроль, який виконується слуховими аналізаторами.

У ранній двомовності головним фактором, який спонукає дитину оволодівати двома мовами, є намагання її шляхом спілкування задовольнити ті чи інші власні потреби. Саме потреба у спілкуванні залишається головною збуджуючою силою при стихійній двомовності. Дитина засвоює другу мову як засіб спілкування, тому мовлення на цій мові як правило пов'язується із діяльністю дитини і не сприймається нею як щось особливе, що може вплинути на її поведінку. Таким чином, при стихійному оволодінні другою як і рідною мовою важливу роль у розвитку мовлення грає зворотній зв'язок мовного оточення. Як у випадку раннього, так і пізнього двомовлення, друга мова зберігає свої основні функції - спілкування й узагальнення. Вона стає засобом придбання досвіду й висловлювання думок. При оволодінні другою мовою розвиваються пізнавальні, комунікативні та інші потреби дитини. Різниця лише в тому, що вона починає оволодівати другою мовою вже на фоні сформованого рівня володіння рідною мовою.

В умовах шкільного цілеспрямованого навчання друга мова вже не може бути знаряддям придбання соціального досвіду й пізнання дійсності в такій мірі як рідна. До оволодіння іноземною передусім стимулює те, що дитина

усвідомлює свою можливість для подальшого задоволення потреби в навчанні й пізнанні, а також потреб в самопізнанні, самовираженні. Й хоча на початковому етапі навчання другій мові в основному використовуються ігрові ситуації, намагання вчителя максимально наблизити урок до звичайних умов спілкування, все ж таки основною метою вчителя є забезпечення певної кількості слів і виразів у мовленні дітей. Ось чому в цьому віці труднощі оволодіння другою мовою полягають в тому, що мотиви вивчення цієї мови не сформовані, а потребу в спілкуванні дитина може задовольнити й на рідній мові. Страх отримати погану оцінку, страх перед суворим вчителем, та інші неприємні фактори гальмують формування цих мотивів. Тому основними мотивами оволодіння другою мовою може бути тільки розвиток пізнавальної сфери й сфери спілкування діяльності дитини.

Висновки *Conclusions*

Другу або іноземну мову краще починати вивчати в 4-5 років, тобто до того, як дитина піде до школи. Тому що в цьому віці мовний апарат дитини вже майже повністю сформувався, але ще зберіг свою гнучкість, і завдяки цьому дошкільник краще справляється із звуковимовою навіть самих важких звуків іноземної мови. Також ще слід зазначити, що в цьому віці до занять з іноземної мови дитина відноситься з більшим ентузіазмом, аніж в шкільному віці, тому що в більшості ці заняття проводяться у веселій ігровій формі. А в школі це вже як урок. Коли школяр йде до школи, і перед цим хоча б рік вивчав іноземну мову, то в школі йому буде набагато легше засвоювати мову, ніж тій дитині, яка зовсім не вчила іноземну мову. Саме тому батьки, та й самі діти із вдячністю відносяться до тих вчителів, які приходять в дитячий садок щоб займатися з дошкільниками іноземною мовою.

Література *References*

- Артемов, В.А. (1969). *Психология обучения иностранному языку*. Москва:
Богущ, А.М. (1983). *Навчання російській мові у дитячих садках*. Київ.
Выготский, Л.С. (1960). *Развитие высших психических функций*. Москва.
Имедадзе, Н.В. (1981). *Особенности обучения детей дошкольного возраста иностранным языкам*. Тбилиси.